

*Radovan Čokorilo, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad, Srbija;
Grk Milana, Filozofski fakultet, Novi Sad, Srbija*

PORODICA KAO FAKTOR INTEGRALNOG RAZVOJA PREDŠKOLSKOG DETETA

Uvod

Prvi, primarni faktor u vaspitanju dece je porodica, što je dokazano mnogobrojnim istraživanjima kroz istoriju pedagoške nauke. Otuda porodični dom ostaje najvažnija vaspitna sredina, te je svakako porodica jedinstvena društvena organizacija koja podstiče razvitak ljudskog života, pružajući uslove da se formira integralna i uravnotežena ličnost (Golubović, 1981, 144; prema Kamenov, 2006a, 168). Niz istraživanja obavljenih u mnogim zapadnim zemljama ukazuju da iskustva koja deca stižu u kući i svojoj najbližoj okolini značajno utiču na njih da usvoje određene načine mišljenja, govora i ponašanja, vršeći na taj način uticaj i na njihov kasniji razvoj i učenje u školi. Čak i kada se govori o uticaju stimulativne sredine, čija je uloga u dečjem životu nesumljivo potvrđena mnogobrojnim činjenicama, ističe se da najvažniji aspekt nisu sadržaji takve sredine sami po sebi već osoba koja služi kao posrednik između nje i deteta, utičući na različite načine na njegov odnos prema stimulacijama kojima je izloženo, podstičući ga na bogatu i raznovrsnu akciju ili ograničavajući je. M. Mid (Mead; prema Kamenov, 2006a, 169) navodi mnoge primere koji svedoče da od stava deteta prema roditelju, koji je izazvan odnosom roditelja prema detetu zavisi kakav će se društveni karakter formirati. Dakle, dete će onoliko ispoljiti od svoje ličnosti u porodici koliko je kao ličnost dobilo u njoj.

Uticaj porodice je ogroman, može se reći i sudbinski ako se ima u vidu da se preko porodice prelama uticaj svih drugih faktora koji determinišu čovekov razvoj.

S druge strane, savremena predškolska pedagogija sve više u fokusu svojih istraživanja stavlja fizičko vaspitanje i fizičku aktivnost deteta, budući da je fizičko vaspitanje u predškolskom periodu najuže povezano sa čitavim razvojem ličnosti. Objektivna osnova te povezanosti i međusobne uslovljenosti jeste u jedinstvu fizičkog i duhovnog razvitka čoveka, u nedeljivosti tela i duha, kao i u zakonitostima celog socijalnog sistema vaspitanja. Pored specifičnih ciljeva fizičkog vaspitanja (povoljnog uticanja na opšti razvoj organizma, obezbeđivanje normalnog stanja aparata za kretanje, formiranja pravnog držanja tela, svestranog obrazovanja motorike) ono značajno doprinosi i:

- estetskom vaspitanju (umetničke komponente fizičkog vežbanja ugrađene su su samu njegovu suštinu, najopštije: formiranje interesa i smisla za lepo) (Čokorilo, 1998; Grandić, 2001, Kamenov, 2006b), zatim
- zdravstvenom vaspitanju (doprinosi psihosomatskom zdravlju), (Čokorilo, 1998; Grandić, 2001, Kamenov, 2006b)
- intelektualnom vaspitanju (upoznavanje pravila normi i zakonitosti doprinosi bogaćenju intelekta, razvija se produktivno, stvaralačko mišljenje, radoznalost, analitičnost i oštrina umnih operacija) koje ima prirodnu vezu sa fizičkim

vaspitanjem budući da mišićna aktivnost ima ogroman uticaj na delatnost mozga (Sečenov, prema Grandić, 2001) (Čokorilo, 1998; Grandić, 2001, Kamenov, 2006b)

- moralnom vaspitanju (utiče se na sve komponente moralne svesti – emocionalnu, intelektualnu i konativnu) (Čokorilo, 1998; Grandić, 2001, Kamenov, 2006b) i
- radnom vaspitanju (to je najstarija i najstabilnija veza budući da je fizičko vaspitanje oduvek služilo radu, osposobljavanju čoveka za rad i veću produktivnost u radu) (Čokorilo, 1998; Grandić, 2001, Kamenov, 2006b)

Postojanje i dugo opstajanje istorijske podele rada na fizički i intelektualni rad, dugo nakon što je obezvređeno sa stanovišta nauke, i dalje je opstajalo u kolektivnoj svesti ljudi. S toga je neophodno istaći postojanje obilja podataka o tome da između fizičkog i mentalnog razvoja postoji korelacija. Oni potkrepljuju tvrdnju da je čovek „jedinstvo tkiva, organa, tečnosti i svesti“ (A. Carrel, navod Hurlock, 1970, 113; prema Kamenov, 2006b, 205). Zbog toga se na fizičko vaspitanje ne gleda više isključivo kao na sistem gimnastičkih vežbi za unapređivanje pojedinih vrsta spretnosti potrebnih u određenim sportovima već se težište prenosi na razvoj ličnosti u totalitetu i na ostale aspekte razvoja kojima se u velikoj meri može doprineti opštem razvoju.

Značaj fizičke aktivnosti za razvoj, posebno je naglašen u predškolskom periodu. Pokreti deteta nisu vezani samo za motoriku, već imaju višestruku namenu. Prema A. Delonaj (Delaunay, prema Kamenov, 2006b) dve suštinske funkcije pokreta su izražavanje i stvaranje. Dakle pokret je *sredstvo komunikacije koje prethodi govoru*, a kasnije ga uspešno dopunjava. Govor tela je kod predškolske dece u pojedinim fazama značajniji nego izražavanje verbalnim simbolima čije usvajanje delimično zavisi od njega. Pokret je takođe i *sredstvo sticanja neposrednog iskustva*. Manipulisanjem se otkrivaju mnoge osobine stvari i predmeta, a saznanja koja se tako steknu su upečatljiva i autentična, tačnije predškolsko dete usvaja svet putem pokreta. Zatim, stilizujući razne pokrete koje opažaju oko sebe, deca ih prerađuju, apstrahuju, pretvaraju u nosioce značenja-simbole, a to im pomaže da *uobliče sopstveno iskustvo, misli i emocije i da ih saopšte drugima*. Ponavljanje uspešnih kretnji i postupaka predstavlja detetu veliko zadovoljstvo i doprinosi stvaranju *pozitivne slike o sebi* već u najranijem uzrastu što je jedno od najvažnijih postignuća kome treba težiti u predškolskom periodu. (jer se ta slika prenosi na stavove deteta prema društvu i svetu koji ga okružuje). Važno je istaći i činjenicu da je opažanje neophodan preduslov svake pravilne kretnje jer se *perceptivne* i motorne aktivnosti međusobno dopunjuju i usavršavaju, te se s pravom govori o senzo-motornom razvoju. Učešće fizičkog vaspitanja u *socioemocionalnom razvoju* predškolske dece je od suštinske važnosti za razvoj stabilne i zrele ličnosti. Fizičke aktivnosti u vrtiću se većinom obavljaju u grupama ili kolektivno, što obezbeđuje deci dragoceno socijalno iskustvo usklađivanja pojedinačnih sa grupnim interesima, odlaganja trenutnog zadovoljavanja individualnih prohteva, uvažavanja prava i potreba drugih, kao i ulaganje u složene spletove odnosa naizmeničnog vođenja i potčinjavanja, aktivne saradnje, zajedničkog planiranja i timskog rešavanja problema. Deca takođe uočavaju regulatornu *funkciju pravila* kroz igre što je od

velikog značaja za uspešnu kasniju integraciju u društvo, ali i za sticanje *samokontrole i discipline i negovanje voljnih osobina*.

Sintezom navedenih uticaja fizičkog vaspitanja na opšti razvoj predškolskog deteta, zaključuje se da je prihvatljiv predlog Dž.F. Vilijamsa (Williams) da treba radije govoriti o „vaspitanju kroz fizičko“ nego o „fizičkom vaspitanju“, polazeći od pojma o organskom jedinstvu između duha i tela, međusobne zavisnosti organizma i sredine, kao i od doprinosa fizičkih aktivnosti fiziološkom, socijalnom emocionalnom i intelektualnom razvoju (Kamenov, 2006b, 209). Ovde se ne negira doprinos i značaj ostalih pojedinačnih aspekata opštem razvoju, niti da fizičko vaspitanje može samo po sebi ostvarivati opšti cilj vaspitanja, već se ukazuje na njegov naglašen značaj za razvoj deteta u predškolskom periodu. U tom smislu se govori da je fizička aktivnost okosnica globalnog razvoja predškolskog deteta.

Uzme li se u obzir apostrofirani značaj porodice za razvoj deteta s jedne strane, i apostrofirani značaj fizičke aktivnosti za opšti razvoj predškolskog deteta s druge strane, dolazi se do zaključka da je odnos porodice prema fizičkom vaspitanju i fizičkoj aktivnosti od izuzetnog značaja za dalji razvoj ličnosti i formiranje predškolskog deteta.

Cilj ovog rada je da se analiziraju dosadašnja istraživanja o uticaju porodičnog konteksta na fizičku aktivnost predškolskog deteta. Postavljena je jedna alternativna hipoteza, dakle da se u većini istraživanja porodični kontekst pokazao kao značajna varijabla za fizičku aktivnost predškolskog deteta.

Materijal i metod

S obzirom na cilj, predmet i problem i paradigmu istraživanja primenjena je metoda teorijske analize. Osnovni gnoseološko-logičko-metodološki postupak je racionalni, razumski. Podaci su prikupljeni tehnikom analize sadržaja savremenih istraživanja navedenog predmeta proučavanja.

Rezultati i diskusija

Čokorilo (2009) je istraživao relacije socijalnog statusa porodice i fizičke aktivnosti predškolske dece na uzorku od 631 učenika sa područja Vojvodine uzrasta od 4 do 7 godina. Od socijalnih karakteristika korišćene su sledeće statusne karakteristike roditelja izvedene na ordinalnim skalama: obrazovanje, kvalifikacija, tip mesta u kome su roditelji proveli detinjstvo, odnosno u kome trenutno žive, sportski rezultate i funkcije u sportskim organizacijama. Fizička aktivnost roditelja i dece procenjivana je na osnovu sledećih indikatora : fizička aktivnost deteta tokom nedelje, podsticanje deteta na fizičku aktivnost od strane roditelja, učešće roditelja u fizičkoj aktivnosti sa detetom, obezbeđivanje prevoza deteta do mesta bavljenja fizičkom aktivnošću, postojanje organizovanog časa fizičkog vežbanja i učešće roditelja u sopstvenoj fizičkoj aktivnosti. Generalno, rezultati govore u prilog tome da je fizička aktivnost u porodici povoljna. Preko 40% dece je aktivno svih 7 dana u nedelji, roditelji ih najčešće ih podstiču na fizičku aktivnost maksimalan broj dana u nedelji, dva do tri dana učestvuju s njima u fizičkoj aktivnosti, odnosno prevoze ih do mesta vežbanja,

preko 60% dece ima jedan, dva ili tri dana nedeljno organizovan čas vežbanja. Takođe, polovina roditelja je fizički aktivna jedan, dva ili tri dana tokom nedelje. Utvrđena je pozitivna korelacija između socijalnog-statusnih karakteristika porodice i brojnih modaliteta fizičke aktivnosti dece.

Rezultati, dakle, kazuju o sprezi porodičnog konteksta i fizičke aktivnosti deteta s tim što ovde treba imati u vidu da se sa boljim socijalno-statusnim karakteristikama povećava i intenzitet fizičke aktivnosti deteta. Takva saznanja bi trebala biti apel odgovornim institucijama da organizuju u učine pristupačnim fizičke aktivnosti deci svih društvenih slojeva i socijalno-statusnih karakteristika.

Špela, Bala i Tubić (2009) su analizirali roditeljske percepcije pojedinih oblika ponašanja dece preškolskog uzrasta u odnosu na pol i uključenost dece u organizovanu fizičku aktivnost na uzorku 906 ispitanika uzrasta od 4-7 godina. Posmatrana ponašanja su autori na osnovu njihovih manifestacija podelili u dve grupe: eksternalizovana (preterana aktivnost, agresivnost, impulsivnost) i intenalizovana (depresija, socijalna povučенost, anksioznost). Iako nisu dobili statistički značajne razlike, deca koja se bave organizovanom fizičkom aktivnošću imaju niže srednje vrednosti u ispoljavanju pojedinih oblika ponašanja, odnosno ispoljavaju ih u manjem obimu od dece druge grupe. Autori ističu da roditelji koji decu upućuju i uključuju u fizičku aktivnost, prepoznaju korist i značaj organizovane fizičke aktivnosti kao i da to ne čine samo zbog fizičkog, već i mentalnog zdravlja dece.

Dakle, uticaj fizičke aktivnosti na mentalno zdravlje iako nije statistički potvrđen indikativan je na osnovu navedenog istraživanja.

Dorđić (2006) je istraživala angažovanost roditelja u fizičkoj aktivnosti dece, stavove roditelja prema fizičkoj aktivnosti te razlike u tretmanu dečaka i devojčica na uzorku 1869 roditelja dece uzrasta od 4-11 godina. Njeni rezultati ukazuju da ni roditelji ni deca ne ispunjavaju minimalne zdravstvene preporuke vezane za fizičku aktivnost, da roditelji imaju pozitivne stavove prema fizičkoj aktivnosti dece. Rezultati ukazuju da roditelji mogu doprinositi postojećim razlikama između dečaka i devojčica u angažovanju u fizičkoj aktivnosti jer pojedinim postupcima favorizuju dečake u odnosu na devojčice.

Rezultati potvrđuju dosadašnje nalaze o pozitivnom vrednovanju fizičke aktivnosti od strane roditelja ali ukazuju na nedovoljno bavljenje istom, kako dece tako i roditelja. Zabrinjavajući podatak da se favorizuju muška deca u odnosu na žensku plod su verovatno tradicionalne podele da je sport „za muškarce“ i neophodno je preduzeti mere razbijanju takvih predrasuda u korist ravnopravnog tretmana oba pola.

Mikalački, Čokorilo i Pantelić (2006) su istraživali povezanost fizičke aktivnosti dečaka i njihovih roditelja sa odnosom roditelja prema fizičkoj aktivnosti na uzorku 222 roditelja. Istraživanje je potvrdilo da je pasivan odnos muške dece prema fizičkom vežbanju rezultat ili posledica takvog odnosa njihovih roditelja prema njemu. Deca slede roditelje u ovakvom vidu fizičkog vežbanja i identifikuju se sa njima. Autori sugerišu da je učešće roditelja u fizičkoj aktivnosti dece ili njihovo bavljenje fizičkom aktivnošću bitnije nego verbalno sugerisanje na razne načine da dete vežba.

Postoji još čitav niz istraživanja koji se bavio ekstenzijom i važnošću fizičke aktivnosti za razvoj deteta predškolskog uzrasta dovodeći ga u vezu sa njegovim porodičnim kontekstom ili njegovim pojedinačnim aspektima (Poest, Williams, Witt i Atwood, 1989; Davison, Cutting i Birch, 2003; Đorđić, 2007; Đorđić i Bala, 2006) i generalno, pokazalo se da porodični ambijent, i naročito navike roditelja da se bave fizičkom aktivnošću, formiraju iste takve navike kod predškolske dece.

Zaključak

Predmet ovog istraživanja bila je analiza dosadašnjih istraživanja o relacijama između porodičnog konteksta i fizičke aktivnosti deteta. Analizirana su najvažnija i najnovija istraživanja, i to sa našeg područja kako bi se sintezom rezultata stekao uvid u to kakvo je stanje kod nas po tom pitanju te izdefinisala polazišta za preduzimanje odgovarajućih strateških mera.

Analizom dosadašnjih istraživanja o relacijama između porodičnog konteksta i fizičke aktivnosti deteta može se zaključiti da je potvrđena postavljena hipoteza istraživanja, odnosno da se u svim studijama porodični kontekst pokazao kao značajna varijabla za fizičku aktivnost deteta. Činjenica da socijalno-statusne karakteristike porodice značajno utiču na većinu modaliteta fizičke aktivnosti dece razmatrana kroz prizmu značaja fizičke aktivnosti za opšti razvoj deteta predškolskog uzrasta, apeluje da se od odgovornih institucija na državnom nivou očekuje da pruže jednake mogućnosti za organizovano bavljenje fizičkom aktivnošću svoj deci, bez obzira na status. Zatim, rezultat koji se odnosi na preventivnu moć fizičke aktivnosti za mentalno zdravlje dece trebalo bi imati u vidu prilikom koncipiranja predškolskih programa i kreiranja strategija za podsticanje fizičke aktivnosti. Podatak da ni roditelji ni deca ne ispunjavaju minimalne zdravstvene preporuke o upražnjavanju fizičke aktivnosti nalaže da reakcija društva mora biti brza i efikasna. Takođe, strategije moraju obuhvatiti i podsticanje roditelja, jer je čini se, njihov primer najučinkovitiji, bio on pozitivan ili negativan.

Predlozi za praksu koje impliciraju rezultati istraživanja odnose se na kreiranje strategije na makronivou za podsticanje fizičke aktivnosti dece i omladine, ali i roditelja (što se često zapostavlja) uz uvažavanje svih specifičnosti dobijenih i potvrđenih pojedinim istraživanjima. Nakon eventualne implementacije strategije sugerise se ponovno sprovođenje sličnih istraživanja kako bi se stekao uvid u učinkovitost strategije, a zatim se ista prilagodila novim nalazima i ponovo sprovela. Dakle, smatra se da ovakav problem treba rešavati uspostavljanjem mehanizma jednog akcionog istraživanja, na makro nivou.

Literatura

1. Čokorilo, R. (2009): *Socijalni status porodice i fizička aktivnost predškolskog deteta*. U: Bala, G. (Ur.), *Relacije antropoloških karakteristika i sposobnosti predškolske dece* (213-238). Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja;
2. Čokorilo, R. (1998): *Pedagogija sporta*. Beograd: Viša škola za sportske trenere;

3. Davison, K.K., Cutting, T. M.& Birch, L. L. (2003): *Parent's activity-related parenting practices predict girl's physical activity*. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 35 (9), 1589-1595;
4. Đorđić, V., Bala, G. (2006): *Fizička aktivnost predškolske dece*. U: Bala, G. (Ur.), *Fizička aktivnost devojčica i dečaka predškolskog uzrasta*, (57-74). Novi Sad: Fakultet fizičke kulture;
5. Đorđić, V. (2007): *Fizička aktivnost predškolske dece*. U: Bala, G. (Ur.), *Antropološke karakteristike i sposobnosti predškolske dece* (331-363). Novi sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
6. Đorđić, V. (2006); *Roditelji i fizička aktivnost dece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta*. U: Bala, G. (Ur.), *Antropološki status i fizička aktivnost dece i omladine*, (127-134), Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja;
7. Golubović, Š., Bala, G., Tubić, T. (2009): *Roditeljska percepcija eksternalizovanih i internalizovanih oblika ponašanja kod dece predškolskog uzrasta*. U: Bala, G. (Ur.), *Relacije antropoloških karakteristika i sposobnosti predškolske dece* (213-238). Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja;
8. Grandić, R. (2001): *Teorija fizičkog vaspitanja*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine;
9. Kamenov, E. (2006a): *Obrazovanje predškolske dece*. Beograd: zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
10. Kamenov, E.(2006b): *Vaspitanje predškolske dece*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
11. Mikalački M., Čokorilo, N., Pantelić, S. (2006): *Povezanost fizičke aktivnosti dečaka i njihovih roditelja sa odnosom roditelja prema fizičkoj aktivnosti*. U: Bala, G. (Ur.), *Antropološki status i fizička aktivnost dece i omladine*, (265-270), Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja;
12. Poest, C.A., Williams, J.R., Witt, D.D., & Atwood, M.E. (1989); *Physical activity patterns of preschool children*. *Early Childhood Research Quarterly*, 4, 367-376;

THE FAMILY AS A FACTOR IN THE INTEGRAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Starting from the idea of organic unity between mind and body, the interdependence of organism and environment, and the contribution of physical activity, social, emotional and physiological development today is more correct to speak of "education through the physical" than the "physical education". According to this understanding of physical education is turning into a rich activity that not only develop muscles and coordination of movements, but as a whole person - physical education is becoming the backbone of global development. On the other hand, the family is an important factor in physical education because it formed the first

paragraph and the first knowledge of the importance and value of physical education. Here is a very important role of parents as well as socio-economic status of families and family circumstances which manifests as a braking or promotion of child development. It is known that children from families that have a negative attitude towards sport and physical culture in general, are usually not involved in any sport or recreational activity. Many parents do not realize the importance of physical education and physical activity for proper development of the child or at least not sufficiently aware of that importance. Therefore they are very poorly or not at all interested in the results that their children achieve in sport and physical education has a negative effect on their further development.

The paper analyzes the external factors of physical development and motor skills, especially the influence of family circumstances. The aim of this paper is that analysis of previous research in this field point out the good results and pedagogical implications of established knowledge but also to the synthesis of these findings point to possible practical solutions to defined problems.

Key words: socio-economic status, physical activity, physical education, physical development, preschool child

„Dan“, 25. decembar 2010.

ИЗ ШТАМПЕ ИЗАШЛА НОВА КЊИГА АУТОРА ДУШКА БЈЕЛИЦЕ И ЗДРАВКА ГАВРИЛОВИЋА

Најбољи на једном мјесту

Из штампе је недавно изашла четврта књига Лауреати црногорског спорта, аутора проф. др Душка Бјелице, декана Факултета за спорт и физичко васпитање из Никшића, и Здравка Гавриловића, познатог спортског новинара и публицисте.

На преко 110 страна са преко 130 фотографија објављени су избори најбољих спортиста који су у Црној Гори организовани у прошлој 2009. години, као што су избор Црногорског олимпијског комитета, Удружења спортских новинара Црне Горе, спортских савеза, општина, спортских друштава и слично. У књизи су представљени и најзначајнији резултати остварени у прошлој години, најбоље екипе и појединци, као и одређене репрезентативне селекције.

Т.Б.